

DOI: [10.32702/2307-2156-2020.10.101](https://doi.org/10.32702/2307-2156-2020.10.101)

УДК 351/631.1:339.9

*Л. О. Польська,
аспірант кафедри менеджменту, публічного управління та адміністрування,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
ORCID ID: 0000-0001-9868-2326*

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІ МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ АГРАРНОГО СЕКТОРУ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

*L. Polska
Postgraduate student of the Department of Management and Public Administration,
Dnipro State Agrarian and Economic University*

FINANCIAL AND ECONOMIC MECHANISMS OF STATE SUPPORT FOR THE AGRICULTURAL SECTOR: EUROPEAN EXPERIENCE

Міжнародний досвід фінансово-економічних механізмів підтримки аграрного сектору є досить важливим для України зважаючи на те, що в 2014 році було підписано Угоду про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами. Україна долучилась до Європейської спільноти і в Конституції закріпила свій європейський вибір (абзац п'ятий преамбули із змінами, внесеними згідно із Законом № 2680-VIII від 07.02.2019). Крім права на вільне переміщення країнами, що входять до Європейського Союзу, важливим пунктом даної асоціації є економічна співпраця між країнами, а саме запровадження зони вільної торгівлі між Україною і ЄС, що передбачає безмитний імпорт агропродовольчих товарів. В статті розглянуті основні засади аграрної політики ЄС. Насамперед, проведено аналіз основних положень спільної аграрної політики (The Common Agricultural Policy (CAP), яку було затверджено ще в 1962 році. Програма CAP затверджується кожні 7 років, і відповідно до пріоритетних завдань затверджується бюджет для кожної країни окремо. Дана аграрна політика направлена на: підтримку фермерів та підвищення продуктивності аграрного сектору; захист фермерів ЄС та забезпечення високого рівня життя в сільській місцевості; допомогу боротьбі зі змінами клімату та стале управління природними ресурсами; підтримку сільських територій та ландшафтів країн ЄС; забезпечення життєстійкості сільської економіки, шляхом сприяння робочих місць у сільському господарстві, та розвитку інших суміжних галузей економіки.

Для України вивчення досвіду успішних країн в реформуванні аграрно-промислового сектору є досить важливим. Державна підтримка сільськогосподарського виробництва здійснюється всіма країнами світу, і насамперед, досвід країн ЄС з їх передовими технологіями та інноваціями в АПК показує ефективність запроваджуваної аграрної політики, методів і механізмів державного регулювання аграрного сектору, які направлені на підтримку вітчизняних виробників і створюють умови для розвитку сільськогосподарського підприємництва, відновлення і процвітання сільських територій.

The international experience of financial and economic mechanisms to support the agricultural sector is very important for Ukraine given that in 2014 the Association Agreement between Ukraine and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States was signed. Ukraine has joined the European Community and enshrined in the Constitution its European choice (paragraph five of the preamble, as amended by Law № 2680-VIII of 07.02.2019). In addition to the right to free movement of countries that are members of the European Union, an important point of this association is economic cooperation between the countries, namely the introduction of a free trade zone between Ukraine and the EU, which provides duty-free imports of agri-food products. The article considers the basic principles of EU agricultural policy. First of all, an analysis of the main provisions of the Common Agricultural Policy (CAP), which was approved in 1962. The CAP program is approved every 7 years, and in accordance with the priorities approved budget for each country. This agricultural policy is aimed at: supporting farmers and increasing the productivity of the agricultural sector; protecting EU farmers and ensuring a decent standard of living in rural areas; assistance in combating climate change and sustainable management of natural resources; support for rural areas and landscapes of EU countries; ensuring the viability of the rural economy, by promoting jobs in agriculture, and development of other related sectors of the economy.

For Ukraine, studying the experience of successful countries in reforming the agro-industrial sector is quite important. State support for agricultural production is provided by all countries, and above all, the experience of EU countries with their advanced technologies and innovations in agriculture shows the effectiveness of agricultural policy, methods and mechanisms of state regulation of the agricultural sector, which support domestic producers and create conditions for agricultural entrepreneurship, re-establishment and prosperity of rural areas.

Ключові слова: *фінансово-економічні механізми; державне регулювання; аграрна політика; спільна аграрна політика ЄС; економічний патріотизм.*

Key words: *financial and economic mechanisms; state regulation; agrarian policy; common agrarian policy of the EU; economic patriotism.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Удосконалення фінансово-економічних механізмів підтримки аграрного сектору економіки є важливою передумовою ефективної співпраці між Україною і країнами ЄС. На даний час склалась складна ситуація у реалізації взаємовигідної економічної співпраці між Україною і ЄС згідно із Асоціацією. Незважаючи на жорсткі вимоги Світової організації торгівлі (СОТ) та Асоціації щодо створення прозорої і відкритої зони вільної торгівлі і дотримання умов щодо недопущення створення штучних ринкових бар'єрів, таких як державна заборона імпорту та експорту, надмірного державного субсидювання, що призводить до демпінгу цін на товари і тим самим викривлення ринкових умов взаємної міжнародної торгівлі, зарубіжні країни, впроваджують політику фінансово-економічної підтримки вітчизняних виробників на досить високому рівні, тим самим позитивно впливають на розвиток сільського господарства в своїх країнах, а український виробник, не маючи настільки потужної державної підтримки опинився в складній економічній ситуації, і неможливості конкурувати на ринках з іноземними країнами. Продовження ігнорування державою проблем в АПК найближчим часом може привести до занепаду вітчизняного аграрного сектору, адже працювати собі у збиток ніхто не буде, а це неминуче позначиться на вітчизняній економіці, яка на сьогодні майже наполовину залежить від аграрного сектору. Тому, держава повинна розробити низку механізмів для регулювання аграрного сектору, створення рівних умов господарювання і захисту своїх сільгоспвиробників як на національному, так і міжнародному рівнях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Дослідженнями в галузі державного регулювання аграрного сектору та розробками в сфері фінансово-економічних механізмів підтримки АПК займалися наступні дослідники: Лупенко Ю. (соціально-економічні моделі розвитку аграрного сектору), Легкоступ І., Андрюк А., Петришин Л. (шляхи удосконалення державної підтримки аграрного сектору), Хорошун В. Калінчик М. (дослідження бюджетної підтримки аграріїв: міжнародний досвід застосування аграрних дотацій), Юрчишина С. (фінансові механізми державного регулювання АПК), Шпортюк Н., Пугач А., Добрунік Т. (проблеми податкового навантаження на аграрний

сектор), Шишпанова Н, Совщак С., Мельник Ю., Третяк К., Танкалевська Н., Ярмоленко В. (аналіз зарубіжного досвіду аграрного страхування), Данкевич В., Макаренко Ю. (міжнародний досвід функціонування державних земельних банків), Криницька О., Ніколюк О., Плотницька С., Левчук Ю. (роль іпотечних відносин для розвитку сільського господарства). Серед зарубіжних вчених, які займались дослідженнями фінансово-економічних механізмів підтримки аграрного сектору економіки займались наступні вчені і дослідники: Andrljic B., Sostar M., Bodegrajak T., Greenville, J., Kawasaki K. and Beaujeu R. (питання розвитку аграрного сектору на глобальному рівні), M'barek R., Barriero-Hurle J., Boulanger P., Caivano A., Ciaian P., Dudu H., Espinosa M., Fellmann T., Ferrari E., Gomez y Paloma, S., Gorrin Gonzalez C., Himics M., Louhichi K., Perni A., Philippidis G., Saltura G., Witzke P., Genovese G., Matthews A. (аналіз і прогнозування майбутніх реформ в сфері спільної аграрної політики ЄС після 2020 р.).

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою даного дослідження є аналіз зарубіжного досвіду державної фінансово-економічної підтримки розвитку АПК і на основі отриманих результатів представити шляхи удосконалення механізмів державної підтримки аграрного сектору.

Вклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Україна підписавши Угоду про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, 16 вересня 2014 року, яка повністю набрала чинності 01.09.2017 [12], виразила свій намір політичної, правової та економічної інтеграції з європейським співтовариством. Таким чином, Україна, в правовому сенсі, повністю визнає спільні цінності, на яких побудований Європейський Союз, а саме: демократія, повага до прав людини і основоположних свобод та верховенство права. Також ключовими елементами цієї Угоди є зобов'язання дотримуватись всіх принципів і положень Статуту Організації Об'єднаних Націй, Організації з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ), зокрема Гельсінського заключного акту Народи з безпеки та співробітництва в Європі 1975 року, заключних документів Мадридської та Віденської конференцій відповідно 1991 та 1992 років, Паризької хартії для нової Європи 1990 року, Загальної декларації прав людини ООН 1948 року та Конвенції Ради Європи про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року. Відповідно до політичних зобов'язань, Україна визнає, необхідність впроваджувати політичні, соціально-економічні, правові та інституційні реформи з метою ефективного виконання цієї Угоди та будучи відданими рішучий підтримці цих реформ в Україні. Економічна інтеграція забезпечується, насамперед, створенням поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі (далі - ПВЗВТ) як невід'ємної частини цієї Угоди відповідно до прав та зобов'язань, що випливають із членства Сторін у Світовій організації торгівлі (далі - СОТ), та за допомогою широкої регуляторної адаптації. Для адаптації українського законодавства до поступового переходу на повну вільну торгівлю з ЄС було запроваджено 10-літній перехідний період, за який національні підприємства зможуть реструктурувати та модернізувати своє виробництво до нових конкурентних вимог та умов. Європейський Союз відкрив тарифні квоти на безмитний імпорт основних агропродовольчих товарів України, таких як зерно, м'ясо та молочні продукти та цукор, а іншим надав вільний доступ. В свою чергу, Україна знизила ввізні мита для ряду товарів, що ввозяться з Європейського Союзу. Близько 40% сільськогосподарських імпорتنих мит було знижено до нуля відразу після набуття чинності Угодою, і близько половини імпорتنих мит планується скасувати протягом перехідного періоду. Сторони зобов'язались не застосовувати експортні субсидії для сільськогосподарських товарів, що торгуються взаємно. ПВЗВТ включає основні правила СОТ щодо нетарифних бар'єрів, таких як заборона імпорту та експорту та дисципліни щодо державної торгівлі. Основною перешкодою для інтеграції торгівлі залишаються труднощі України у дотриманні вимог ЄС щодо безпечності харчових продуктів, ветеринарних та фітосанітарних вимог. Таким чином, ПВЗВТ містить положення щодо технічних регламентів, стандартів та оцінок відповідності для узгодження з вимогами Європейського Союзу, а також щодо технічного співробітництва у сфері технічних регламентів, стандартів та пов'язаних з ними питань між Україною та Європейським Союзом.

Незважаючи, на досить жорсткі вимоги, щодо надання державами преференцій, дотацій та різного роду субсидій, для підтримки національних виробників, для створення якомога більш справедливого вільного ринку, згідно із правилами СОТ, в сільському господарстві ЄС досить широко застосовуються механізми фінансово-економічної підтримки своїх сільгоспвиробників (субсидії, дотації та ін.) Традиційно, аграрний сектор вважається найбільш ризикованим та найменш прогнозованим в економічному плані. Він найбільш залежний від багатьох політичних, соціально-економічних, екологічних (зміна клімату, несприятливі погодні умови) чинників. Водночас, сільське господарство є запорукою національної продовольчої безпеки країн у всьому світі. Аграрний сектор є первинним сектором економіки, який забезпечує діяльність всіх інших суміжних секторів, до яких відноситься: промисловість, переробна галузь, транспортна, торгівельна, сфера послуг та інші. Тому всі країни світу, намагаються захищати свій продовольчий суверенітет і приділяють достатньо велику увагу розвитку аграрного сектора економіки.

Так, для прикладу, розвинені країни світу, до яких входять країни Європейського Союзу ще в 1962 році затвердили Спільну аграрну політику (The Common Agricultural Policy (далі - CAP)), яку затверджують на кожні наступні 7 років [18]. Дана аграрна політика направлена на: підтримку фермерів та підвищення продуктивності аграрного сектору; захист фермерів ЄС та забезпечення достойного рівня життя в сільській місцевості; допомогу боротьбі зі змінами клімату та стале управління природними ресурсами; підтримку сільських територій та ландшафтів країн ЄС; забезпечення життєстійкості сільської економіки, шляхом сприяння робочих місць у сільському господарстві, та інших суміжних галузей економіки. CAP є спільною політикою для

всіх країн ЄС і фінансується за рахунок бюджету ЄС. Так, щорічний бюджет ЄС на підтримку фермерів, в рамках CAP, складає 58,82 млрд євро, від загального бюджету в 159,10 млрд євро на рік [19], а це близько 40% бюджету ЄС, що спрямовується на підтримку аграрного сектору. Фінансування аграріїв здійснюється за рахунок двох фондів у рамках бюджету ЄС: Європейського фонду гарантування аграрного сектору (The European agricultural guarantee fund (далі - EAGF)) та Європейського аграрного фонду розвитку сільських територій (The European agricultural fund for rural development (далі - EAFRD)). EAGF фінансує пряму підтримку доходів фермерів та застосовує фінансові інструменти стабілізації ринкових умов, такі як: закупівельні інтервенції, надання допомоги щодо зберігання, виняткові заходи щодо пожвавлення ринку. EAFRD фінансує програми, проекти та заходи з розвитку сільських територій [2, 17]. Це так звана двоступенева система фінансування: I ступінь – це прямі виплати, які спрямовуються фермерам, що вживають природоохоронних заходів, застосовують інноваційні та енергозберігаючих технології, для збереження клімату, різноманітних культурних ландшафтів та сталому виробництву і, як наслідок, призводить до того, що сільськогосподарський сектор Європи стає більш екологічним, II ступінь – спрямований на підтримку програм розвитку сільських територій, - ці гроші передають в першу чергу регіонам. У відсотковому відношенні на розвиток сільських територій в 2018 році спрямовано 14,37 млрд євро, ринкові заходи підтримки фермерів – 2,7 млрд євро, прямі виплати – 41, 74 млрд євро [18].

Завдяки CAP в ЄС ефективно функціонує 10 мільйонів ферм, задіяно 22 мільйони людей, які працюють у цьому секторі. ЄС є одним із провідних світових виробників та експортером агропродовольчих товарів і відіграє ключову роль у забезпеченні продовольчої безпеки світу в цілому. Загалом сільське господарство забезпечує майже 40 мільйонів робочих місць в ЄС. Це так звані “upstream” sectors (верхні, або забезпечувальні сектори), які пов’язані з машинобудуванням, будівництвом, паливний та енергетичний сектор, агро-хімічна промисловість та інші для забезпечення сільськогосподарського виробництва. А також “downstream” operations (нижчі сектори, або суміжні) - такі як: підготовка, переробка та пакування продуктів харчування, а також зберігання продуктів, транспортування та роздрібна торгівля та ін.

В CAP наголошується на необхідності впровадження екологічно сталого землеробства, а також на подвійному завданні, які стоять перед фермерами - виробляти їжу, одночасно захищаючи природу та зберігаючи біорізноманіття. Розумне використання природних ресурсів має важливе значення для виробництва продуктів харчування та якості життя для теперішніх та наступних поколінь [24, 28].

Для найкращого вироблення законодавства та політики, що регулюють сільське господарство, Європейська Комісія, яка є вищим органом виконавчої влади ЄС, який виконує ролі і функції уряду у системах національних держав, регулярно консультиється із зацікавленими сторонами, громадянами, постійно співпрацює із сільськогосподарськими комітетами. Створені експертні групи, які надають інформацію та свої висновки Європейській Комісії, наприклад, робоча група з питань сільськогосподарського ринку щодо недобросовісної торгівлі та ін. Таким чином, Європейська Комісія проводить оцінки впливу під час планування, підготовки та пропозицій щодо удосконалення європейського законодавства, вивчаючи потребу в законодавчих діях ЄС та аналізує можливі наслідки від прийнятих рішень на розвиток сільського господарства. Європейська Комісія регулярно публікує звіти громадської думки (також їх називають Євробарометром) щодо європейців, сільського господарства та CAP. Опитування, в рамках Євробарометра, проводяться в усіх країнах ЄС, і дають цінну інформацію про сприйняття громадянами CAP та обізнаність про наявні програми підтримки, що надається через CAP, її важливість, ефективність та вплив на навколишнє середовище [18].

Ефективність політики CAP розглянемо на прикладі конкретних країн ЄС, одних із найбільших виробників сільськогосподарського виробництва. Так, Польща вважається аграрною країною, де сільське господарство становить значну частину економіки за рівнем виробництва та зайнятості. 47% усіх земель у Польщі використовується для ведення сільського господарства, 36% населення проживає в сільській місцевості. Близько 45% загальної продукції припадає на сільськогосподарські культури та 55% - на тваринництво. Господарства, в основному відносяться до категорії малих господарств (нижче 20 га). Середній розмір польських господарств - 10,1 га, порівняно з середнім рівнем країн ЄС - 16,6 га. 20,3% польських фермерів є молодими фермерами (віком до 40 років), що майже вдвічі перевищує середній показник 10,6% для ЄС [20].

Фінансування аграрного сектору передусім спрямовується на: розширення виробництва сільського господарства, інвестиції в сучасні технології та вдосконалення стандартів з метою підвищення конкурентоспроможності сільського господарства і його адаптації до зміни клімату. Фермери використовують банківські позики для інвестицій у модернізацію матеріально-технічних засобів та обладнання. Польща є одним із найбільших одержувачів підтримки CAP, так в 2019 році, Польща отримала загальну суму 4,5 млрд євро, з них прямі платежі (так звані «погектарні» виплати та інші витрати на підтримку ринкових механізмів) програми EAGF I – го ступеня підтримки склали (3,42 млрд євро), в рамках II - го ступеня програми EAFRD на фінансування проектів з розвитку сільських територій, інші 1,09 млрд євро на підтримку ринку [19].

Сільськогосподарський сектор у Польщі крім значної фінансової підтримки від CAP, співфінансується і за рахунок національних ресурсів, в рамках Програми розвитку сільських територій (The Rural Development Programme (далі - RDP)), під керівництвом Міністерства сільського господарства (the Ministry of Agriculture), заходи CAP впроваджуються на національному рівні Агентством з реструктуризації та модернізації сільського господарства (the Agency for Restructuring and Modernisation of Agriculture (далі - ARMA)) [13]. Основним пріоритетом RDP у Польщі є життєздатність та конкурентоспроможність сільського господарства. В 2019 році було створено гарантійний фонд при підтримці EAFRD, бенефіціарами є фермери та мікро-, малі та середні

підприємства агропродовольчого сектору. Фондом керує Банк Національного Господарства (Bank Gospodarstwa Krajowego (далі - BGK)) під наглядом ARMA, що є частиною урядової програми «Підтримки підприємництва за допомогою гарантій Банку Національного Господарства». Гарантії BGK за фінансовим інструментом надаються до 80% від суми кредиту, в розмірі 3,8% для мікро, малих та середніх підприємств та в розмірі від 1,15% до 4,00% для більшого бізнесу (ставка визначається індивідуально і залежить від класу ризику). Гарантійний фонд, загальний бюджет якого становить 50 млн. євро (31,8 млн. євро від EAFRD та 18,2 млн. євро - національних коштів), реалізується через 8 комерційних банків, які мають угоду з BGK. RDP надає підтримку молодим фермерам, які вперше розпочинають діяльність у сільськогосподарському виробництві, та являються керівниками господарств. Вони повинні подати бізнес-план, і їхнє господарство має мати розмір принаймні середній по країні чи в регіоні, але менший ніж 300 га. Крім цього, щонайменше 70% площі фермерських господарств повинні бути у власності або оренді у державних органів за довгостроковим договором.

В рамках нового програмного періоду CAP на 2021-2027 рр. заплановано удосконалити законодавчу базу, тим самим спростити доступ до фінансових інструментів, грантової підтримки та можливості фінансування придбання землі для молодих фермерів, здійснювати технічну підтримку у формі навчальних та консультаційних послуг для фермерів з питань фінансового менеджменту та бухгалтерського обліку для покращення їх відносин з банками.

Прямі (погектарні) виплати відіграють важливу функцію не лише як безпековий фактор, але й стабілізують грошові потоки фермерських господарств і, таким чином, полегшують їх доступ до фінансів. Прямі платежі також дають фермерам гарантію, прийнятну для банків на короткострокові позики. Крім того, вони дозволяють фермерам більше грошей вкладати в модернізацію свого бізнесу, тим самим підвищуючи свою продуктивність. Підтримка CAP стимулює як попит, так і доступ до фінансів. Прямі виплати є важливим джерелом доходу для польських фермерів, допомагаючи їм стабілізувати свої потоки доходів та підвищувати їхню кредитоспроможність.

Наступним найбільшим сільськогосподарським виробником в ЄС є - Франція, яка виробляє 18% від сільськогосподарської продукції з 28-ми країн ЄС. Вартість французької сільськогосподарської продукції в 2018 році досягла 76,6 млрд євро. Сільськогосподарський експорт, вартістю 63,5 млрд євро у 2018 році становив майже 13% від загального експорту ЄС. З 456 500 фермерських господарств майже 43% господарюють як середні (20-100 га) сімейні господарства. В 2018 році виробництво сільськогосподарської продукції становило 59,2% сільськогосподарської продукції, тоді як на тваринництво 34,5%. Вино (17,4%) та зернові (14%) - є домінуючими під секторами в рослинництві, а молочна продукція (12,5%) та велика рогата худоба (9,9%) переважають у тваринництві. Органічне виробництво збільшилося на 100% за останні п'ять років, зумовлене споживчим попитом та політичною підтримкою. Зернові, вина та фрукти / овочі зараз є основними напрямками зосередження на органічному виробництві. Молоді фермери (до 40 років) становлять 15,6% населення сільського господарства, що є третьою найвищою часткою в ЄС [21].

Підтримка CAP є стабільною основою для економічного розвитку в аграрному секторі. Вона відіграє важливу роль у підтримці доходів фермерів та їх інвестиційної діяльності. Загалом, в 2019 році, Франція отримала загальну суму 9,5 млрд євро, з них прямі платежі (так звані «погектарні» виплати та ринкові механізми) склали (7,47 млрд євро), в рамках II - го ступеня програми EAFRD на фінансування проектів з розвитку сільських територій – 2,07 млрд євро [19].

Загальний доступ до кредитів аграріїв у Франції є сприятливим завдяки здоровому банківському сектору та низьким відсотковим ставкам. Крім того, французькі фермери можуть розраховувати на групу фінансових радників з високим рівнем спеціалізації аграрного сектору та давніми традиціями у наданні кредитів сільському господарству. Фінансові потреби у сільському господарстві Франції забезпечуються як на національному, так і регіональному рівні.

В рамках Стратегічного плану CAP на 2021-2027 роки планується збільшення фінансової підтримки молодим фермерам, законодавчо розробити більш доступні фінансові інструменти, грантову підтримку та субсидії відсоткової ставки та можливості фінансування придбання землі для молодих фермерів.

Наступною країною є Німеччина. Сільськогосподарське виробництво в Німеччині склало 52 млрд євро в 2018 році. У той час як 44% з 266 000 ферм є невеликими (менше 20 га) сімейними фермерськими господарствами. Ферми стають все більш спеціалізованими у своєму виробництві, 47% з них займаються тваринництвом, 30% - ріллями та лише 13% у змішаному землеробстві. Виробництво органічного сільського господарства є важливим, і Німеччина посідає четверте місце в ЄС за площею органічних культур та кількістю виробників. 14,7% німецьких фермерів - це молоді фермери (віком до 40 років), що вище, ніж у середньому по ЄС. Третина німецьких фермерських господарств диверсифікує свої доходи за допомогою інших видів діяльності, що приносять дохід, в основному за рахунок виробництва відновлюваних джерел енергії та лісового господарства [22].

CAP відіграє важливу роль для німецьких фермерів. За обома ступенями CAP Німеччина отримала 6,1 млрд євро на розвиток сільського господарства в 2019 році [19], з них виплата гарантійного фонду EAGF склали 4,91 млрд євро, а в рамках фонду EAFRD – 1,16 млрд євро. За рахунок інвестицій в рамках EAFRD в 2019 році було профінансовано на понад 800 мільйонів євро проектів. Попит на фінансування зумовлене: розширенням та спеціалізацією сільськогосподарської діяльності, інвестиціями в сучасні технології виробництва, дотримання нормативних вимог, інвестиціями в несільськогосподарську діяльність з метою

диверсифікації доходів та адаптацію до змін клімату, переважно виробництво відновлюваної енергії: біогазу, вітрової та сонячної енергетики.

У межах ЄС-28 Німеччина є основним ринком органічних харчових продуктів, роздрібний продаж якого становить 9,5 млрд євро. В органічному сільськогосподарському виробництві Німеччина посідає перше місце серед виробників ЄС. Федеральне міністерство охорони навколишнього середовища заявляє, що органічним фермерам будуть збільшені механізми підтримки, щоб підвищити їх конкурентоздатність, особливо, в рамках поставленої цілі досягнення органічного землеробства до 20% до 2030 року, в рамках стратегії Федерального уряду «Органічне землеробство - дивлячись вперед».

Прямі виплати в рамках CAP ЄС є основною частиною у фондах підтримки, в середньому ці виплати становлять близько 40 відсотків доходів господарств. У рамках першого ступеня підтримки, Німеччина отримує приблизно 4,91 мільярда євро щорічно у період з 2014 по 2020 рік. Окрім підтримки фермерів шляхом прямих платежів у рамках першого ступеня, другою основною метою CAP це створення майбутнього привабливим для сільського населення. Пріоритетами підтримки сільського розвитку, в рамках фонду EAFRD є довгострокові стратегічні цілі: підтримка рівня конкурентоспроможності в аграрному секторі, надійне стале управління природними ресурсами та підтримка економічної стабільності в сільських регіонах. Основна увага, з одного боку, робиться на аграрному секторі, який вживає добровільних агроекологічних та кліматичних заходів. Наприклад, від держав-членів вимагається використовувати щонайменше 30 відсотків коштів ЄС, виділених їм у рамках другого ступеня, на заходи з розширення органічного землеробства або підтримку територій, із складними природними умовами. Другим важливим напрямком є зміцнення сільськогосподарських підприємств за рахунок інвестицій у сільське господарство, а також у туризм, сільське господарство та господарські магазини. Третя область підтримує економічний розвиток в сільській місцевості та місцеві проекти розвитку села, щоб зробити сільські райони привабливими та життєздатними та забезпечити селам хороші перспективи в майбутньому. Підхід LEADER (Liaison Entre Actions de Développement de l'Économie Rurale - Зв'язок між діями щодо розвитку сільської економіки), як четвертий напрям, формулює стратегію регіонального розвитку та заохочує широке залучення громадян, створюючи, таким чином, додаткову цінність для підтримки сільського розвитку. Підхід LEADER – це мульти-секторальний підхід, основною метою якого є комплексний сталий сільський розвиток [26, 27]. Одним з основних компонентів даного підходу є державно-приватне партнерство, побудоване на основі загальної комунікації між громадою, бізнесом та місцевою владою. У період з 2014 по 2020 рік Німеччина отримала близько 1,16 млрд євро коштів EAFRD.

Україна – є провідним світовим виробником сільськогосподарської продукції. Обсяг продукції сільського господарства у фактичних цінах за січень-квітень 2019 року становив 76,0 млрд грн., (січень-квітень 2018 року - 74,2 млрд грн) [8]. Продукція АПК та харчової промисловості в структурі експорту товарів склала 43,5 % в 2019 році. Таким чином, сільське господарство забезпечує біля 40% валютних надходжень в країну, що є найвищим показником в структурі експорту товарів. Аграрна політика в Україні, сформульована в ряді наступних законів та рішень: Закон України «Про державну підтримку сільського господарства» від 24.06.2004 № 1877-IV, визначає пріоритети та заходи аграрної політики [7]; «Концепція розвитку сільських територій в Україні», затверджена в 2015 році, визначає пріоритети розвитку сільських територій в Україні до 2025 року. Також на аграрну політику України має великий вплив Угода про асоціацію з Європейським Союзом, ратифікована Україною в 2014 році. Міністерством економіки, торгівлі та сільського господарства на 2020 рік розроблено низку програм підтримки розвитку підприємництва в сільській місцевості та сільгоспвиробників за ключовими напрямками: тваринництво, фермерство, садівництво, компенсація вартості с/г техніки й компенсація відсотків за кредитами. Загалом, фінансовий обсяг аграрної політики визначений у щорічному законі «Про Державний бюджет України» на 2020 рік становить 4 млрд грн [6]. Для порівняння на підтримку сільського господарства у Франції на 2020 рік, було виділено 9,6 млрд євро (або 316,10 млрд грн), що майже в 80 разів більше, ніж в Україні. Ця різниця досить сильно впливає на собівартість аграрної продукції, тому українські виробники не можуть конкурувати з європейськими, так як майже половина доходів європейських сільськогосподарських виробників складають - державні дотації, які звісно впливають на ринкову вартість продукції, що дає можливість знижувати ціни своїх товарів, і реалізовувати продукцію за цінами, які для наших виробників є нижчими собівартості. Що, звісно, негативно позначається на наших сільгоспвиробниках, які опинилися у нерівних умовах. Українські аграрії не мають такої потужної державної підтримки і просто не можуть конкурувати з європейськими сільгоспвиробниками, в яких державна підтримка – це половина вартості їх продукції. Тому, не захищаючи вітчизняних виробників наша держава може опинитись в ситуації, коли на наших прилавках магазинів будуть знаходитись лише іноземні товари, а ми, купуючи іноземну продукцію будемо розвивати економіку інших країн. Так, останнім часом, вітчизняні аграрії почали працювати собі в збиток, адже купівельні ціни майже не змінились, а вартість паливно-мастильних, посівних та інших матеріалів підвищилась майже в три рази, внаслідок девальвації гривні. Тому закупівельні ціни вже не покривають собівартості виробленої продукції. Звісно, що вітчизняні покупці будуть обирати дешевшу іноземну продукцію, і не розуміючи, чому українська продукція дорожча, що викликає у них зрозуміле обурення і непорозуміння. Але, якщо вникнути в суть проблеми, стає зрозумілим, звідки у європейських виробників можливість продавати продукцію за нижчими цінами. Ще однією проблемою, з якою зіткнулись вітчизняні виробники – це скасування з 01.01.2017 р. спеціального режиму оподаткування податку на додану вартість (далі – ПДВ), відповідно усі сільгоспвиробники, які зареєстровані як суб'єкти спеціального режиму оподаткування, були переведені на загальну систему оподаткування ПДВ. Так, ще в 2015-2016 рр. в Україні діяв спеціальний режим сплати ПДВ,

згідно з цим режимом передбачалося, що сума ПДВ, нарахована на вартість поставлених підприємством товарів і послуг, не сплачувалася до бюджету, а залишалася в розпорядженні підприємства для використання на основну операційну діяльність [1, 9, 14]. Це був один із вагомих інструментів підтримки сільського господарства, але його було відмінено, мотивуючи тим, що державний бюджет недоотримує значної частини доходів, а як альтернативу підтримки аграріям запропонували надання бюджетних дотацій, які особливо ситуацію не покращили, адже, навіть ті кошти, що виділяються на підтримку аграрного сектору в повній мірі або не використовуються, або надаються лише великим аграрним підприємствам. Така підтримка стала більше шкідливою для малих та середніх сільгоспвиробників, у яких не має можливості отримати державну підтримку у повному обсязі. Тому, доцільно було б повернути спеціальний режим ПДВ аграріям за нульовою або зниженою ставкою, і це буде вагомою підтримкою АПК з боку держави [4, 16]. Держава повинна максимально використовувати всі наявні механізми регулювання аграрного сектору на підтримку вітчизняного виробника, Так, необхідно розробити національну програму підтримки сільськогосподарського виробництва та підтримки сільського розвитку, на прикладі європейських країн створити Фонди по підтримці сільгоспвиробників та розвитку сільських територій. Широко та ефективно використовувати нормативно-правові, інституційні та фінансово-економічні механізми державної підтримки аграрного сектору та сільських територій, направлених на підтримку вітчизняних сільгоспвиробників, запровадження пільгових умов кредитування та оподаткування для молодих фермерів, малих та середніх сільськогосподарських підприємств, які займаються впровадженням «зелених» (органічних) та «синіх» (розумних) технологій, пов'язаних з інноваційним розвитком виробництва, органічного землеробства та тваринництва. Для реалізації даних цілей доцільно створити наступні державні установи в системі Мінагрополітики: Державний земельний Фонд, для надавання пільгових кредитів на покращення матеріально-технічної бази, забезпечення операційної діяльності підприємства під заставу землі, пільгових довгострокових кредитів на купівлю землі для фермерських господарств; Державний Фонд розвитку сільських територій, який за допомогою фінансових, організаційних, інформаційних та освітніх інструментів здійснюватиме підтримку та розвиток сільських територіальних громад. Розширити фінансові можливості Державного Фонду підтримки фермерства, перш за все перелік проектів та програм підтримки розвитку фермерства, аграрного страхування та інших фінансово-економічних інструментів. Загалом, держава повинна використовувати весь спектр нормативно-правових, організаційно-інституційних та фінансово-економічних механізмів підтримки аграрної галузі та сільських територій, що включає наступні державні інструменти: бюджетні трансферти (дотації, субсидії, субвенції), фіскальні (пільгове оподаткування, запровадження спеціального режиму ПДВ для сільгоспвиробників за нульовими або зниженими ставками), кредитні (пільгові, безвідсоткові довгострокові кредити), ринкові регулятори (гарантування мінімальних закупівельних цін, державні інтервенції для вирівнювання аграрного ринку), страхування аграрних ризиків, засноване на державно-приватному партнерстві. Державна підтримка аграрного сектору в Україні має бути достатньою, щоб забезпечити гарантії мінімальної прибутковості сільського виробництва, а також сприяти можливостям аграрних підприємств запроваджувати новітні, енергозберігаючі технології у виробництво, для збереження потенціалу земельних ресурсів і їх захисту для майбутніх поколінь. Також держава повинна підтримувати розвиток сільських територій, створювати сприятливі умови для підприємництва на цих територіях як сільськогосподарського так і інших галузей виробництва, що дасть можливість диверсифікувати виробничу діяльність сільських жителів, підвищить зайнятість в сільських регіонах, і знизить рівень внутрішньої та зовнішньої трудової міграції, насамперед, молоді. Важливе місце займає міжнародна державна підтримка, а саме забезпечення та розширення експортного потенціалу нашої країни і захисту вітчизняних інтересів як на національному, так і міжнародному рівнях.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Отже, проаналізувавши досвід європейських країн, можна дійти висновку, що кожна країна дбає про свою економічну та продовольчу безпеку. Незважаючи на процеси світової глобалізації, які все більше вимагають від країн політики відкритих ринків, кожна країна намагається забезпечити, перш за все, продовольчу безпеку своєї країни, та захистити і підтримати свого національного виробника, тим самим розвиваючи власну економіку, створюючи робочі місця, наповнюючи національний бюджет, і забезпечуючи високий рівень доходів та якість життя своїх громадян. Тому, держава повинна якомога швидше втрутитись в дану ситуацію, і розробити низку нормативно-правових, інституційних та фінансово-економічних механізмів для підтримки аграрної галузі, і захисту вітчизняного сільгоспвиробника. Це так званий економічний патріотизм, завдяки якому розвивається вітчизняна економіка, і країни гарантують своїм громадянам продовольчу безпеку, забезпечують умови для розвитку та життєдіяльності.

Список літератури.

1. Добрунік Т.П. Оподаткування діяльності сільськогосподарських підприємств: національні реалії та міжнародний досвід. *Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Серія «Економічні науки».* №4, 2017. С. 269-280.
2. Калінчик М. Як фермерів підтримують в ЄС? *День, Рубрика: Економіка* №91, (2020). URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/ekonomika/yak-fermeriv-pidtrymuuyut-v-yes>.
3. Криницька О. О., Ніколюк О.В., Плотницька С.І., Левчук Ю.С. Інвестиційне забезпечення розвитку ринку землі в Україні на основі активізації іпотечних відносин. Фінансово-кредитна діяльність: Проблеми теорії та практики: Збірник наукових праць. Випуск 2 (29), 2019. С. 169-177. URL: <http://fdk.org.ua/article/view/172304/173392>.

4. Лупенко Ю.О. Моделювання соціально-економічних відносин у процесі наукових досліджень. *Економіка АПК*. 2018. №2. С. 5-13.
5. Петришин Л. Удосконалення державної підтримки сільськогосподарських підприємств. *Аграрна політика: державне регулювання*. 2017. Т. 10. № 3-4. С. 27-35. <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/442094.pdf>.
6. Про Державний бюджет України на 2020 рік Закон України; Бюджет, Розподіл, Перелік від 14.11.2019 № 294-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/294-20#n129>.
7. Про державну підтримку сільського господарства України Закон України від 24.06.2004 № 1877-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15#Text>.
8. Соціально-економічний розвиток України за січень - квітень 2019 року. Державна служба статистики України, 2019. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/infografika/2019/soes/soes_04_2019.pdf.
9. Ставки податків. Інформаційно-аналітичний портал АПК, 28 січня 2019 року. URL: <https://agro.me.gov.ua/ua/napryamki/finansova-politika/opodatkuвання-v-apk/stavki-podatkov>.
10. Танклевська Н.С., Ярмоленко В.В. Перспективи адаптації зарубіжного досвіду агрострахування в Україні // *Економіка харчової промисловості*. 2020. Т. 12, вип. 1. С. 55-63. doi: 10.15673/fe.v12i1.1669.
11. Третяк К. В. Агрострахування: Зарубіжний досвід та ресурси щодо його імплементації в українську страхову практику // *Ефективна економіка*. 2019. №1. doi: 10.32702/2307-2105-2019.1.32.
12. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони / Україна, Європейський Союз, Євратом [...]; Угода, Список, Міжнародний документ від 27.06.2014. Документ 984_011 - Набрання чинності, відбулась 01.09.2017, підстава - v1713321-17. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.
13. Хорошун В. Нужны ли аграриям госдотации. *Latifundist*. 2019. URL: <https://latifundist.com/spetsproekt/518-nuzhny-li-agrariyam-gosdotatsii>.
14. Шпортюк Н.Л., Пугач А.М. Державно-управлінські засади регулювання діяльності аграрних підприємств засобами оподаткування [Електронний ресурс] / Н. Шпортюк, А. Пугач. // Публічне адміністрування: теорія та практика. - 2016. - Вип. 2. - URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Patp_2016_2_17.
15. Шипшанова Н.О., Совщак С.С., Мельник Ю.В. Зарубіжний довід аграрного страхування та можливості його впровадження у вітчизняну страхову практику. *Гроші, фінанси і кредит*. 2018. Вип. 22. С. 872-876. URL: <http://global-national.in.ua/archive/22-2018/164.pdf>.
16. Юрчишина С.І. Фінансова складова в системі державного регулювання розвитку підприємств агропромислового комплексу України / С. І. Юрчишина // Економічний аналіз. - 2017. - Т. 27(4). - С. 118-123. - URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecan_2017_27%284%29_16.
17. Andrljic, B., Sostar, M., Bodegrajac, T. Impact of E.U. Funding on Rural and Regional Development Menegement. Scientific Papers-Series "Management Economic Engineering In Agriculture And Rural Development". 2018. Vol. 18. Is 2. P. 17-20. URL: https://bib.irb.hr/datoteka/945955.Andrljic_Sostar_Bodegrajac.pdf.
18. Common agricultural policy. *European Commission*. URL: https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy/cap-glance_en.
19. EU expenditure and revenue 2014 – 2020. URL: https://ec.europa.eu/budget/graphs/revenue_expenditure.html.
20. Financial needs in the agriculture and agri-food sectors in Poland / Fi-compass. EAFRD // *European Commission, the European Investment Bank*. 2020. URL: https://www.fi-compass.eu/sites/default/files/publications/financial_needs_agriculture_agrifood_sectors_Poland.pdf.
21. Financial needs in the agriculture and agri-food sectors in France / fi-compass. EAFRD // *European Commission, the European Investment Bank*. 2020. URL: https://www.fi-compass.eu/sites/default/files/publications/financial_needs_agriculture_agrifood_sectors_France_0.pdf.
22. Financial needs in the agriculture and agri-food sectors in Germany/ fi-compass. EAFRD // *European Commission, the European Investment Bank*. 2020. URL: https://www.fi-compass.eu/sites/default/files/publications/financial_needs_agriculture_agrifood_sectors_Germany.pdf.
23. Greenville, J., Kawasaki K. and Beaujeu R. (2017-02-27), "A method for estimating global trade in value added within agriculture and food value chains", OECD Food, Agriculture and Fisheries Papers, No. 99, OECD Publishing, Paris. <http://dx.doi.org/10.1787/f3a84910-en> Agricultural policy monitoring and evaluation. OECD.
24. Matthews A. (2017) "Why further reform of the CAP is necessary?". CAP reform. URL: <http://capreform.eu/why-further-reform-of-the-cap-is-needed-now/>.
25. M'barek, R., Barreiro-Hurl J., Boulanger P., Caivano A., Ciaian P., Dudu H., Espinosa M., Fellmann T., Ferrari E., Gomez y Paloma, S., Gorrin Gonzalez C., Himics M., Louhichi K., Perni A., Philippidis G., Saltura G., Witzke P., Genovesse G. Scenar 2030 - Pathways for the European agriculture and food sector beyond 2020, EUR 28797 EN, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2017, ISBN 978-92-79-73859-3, doi:10.2760/887521, JRC108449.
26. Modernising and simplifying the CAP. Socio-Economic challengers facing agriculture and rural areas // European commission directorate-general for agriculture and rural development. URL: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/food-farming-fisheries/key_policies/documents/soc_background_final_en.pdf
27. OECD (2020), *Agricultural Policy Monitoring and Evaluation 2020*. OECD Publishing, Paris, doi:10.1787/928181a8-en.

28. The post-2020 common agricultural policy: environmental benefits and simplification // Agriculture and Rural Development. European Union, 2019. URL: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/food-farming-fisheries/key_policies/documents/cap-post-2020-enviro-benefits-simplification_en.pdf.

References.

1. Dobrunik, T. P. (2017), "Taxation of agricultural enterprises: national realities and international experience", *Visnyk HNAU im. V.V. Dokuchayeva «Economichni nauky»*, vol. 4, pp. 269-280.
2. Kalinchyk, M. (2020), "How are farmers supported in the EU?" *Den'*, [Online], vol. 91, available at: <https://day.kyiv.ua/uk/article/ekonomika/yak-fermeriv-pidtrymuyut-v-yes> (Accessed 3 Oct 2020).
3. Krynyts'ka, O. O. Nikoliuk, O. V. Plotnyts'ka, S. I. and Levchuk, Yu. S. (2019), "Investment support for the development of the land market in Ukraine on the basis of intensification of mortgage relations", *Finansovo-kredytna diial'nist': Problemy teorii ta praktyky: Zbirnyk naukovykh prats'*, [Online], vol. 2 (29), pp. 169-177, available at: <http://fkd.org.ua/article/view/172304/173392> (Accessed 5 Oct 2020).
4. Lupenko, Yu. O. (2018), "Modeling of socio-economic relations in the process of scientific research", *Ekonomika APK*, vol. 2, pp. 5-13.
5. Petryshyn, L. (2017), "Improving state support for agricultural enterprises", *Ahrarna polityka: derzhavne rehulivannia*, [Online], vol. 10, No. 3-4, pp. 27-35, available at: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/442094.pdf> (Accessed 1 Oct 2020).
6. The Verkhovna Rada of Ukraine (2019), The Law of Ukraine "About the State Budget of Ukraine for 2020", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/294-20#n129> (Accessed 2 Oct 2020).
7. The Verkhovna Rada of Ukraine (2004), The Law of Ukraine "About the state support of agriculture of Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15#Text> (Accessed 5 Oct 2020).
8. State Statistics Service of Ukraine (2019), "Socio-economic development of Ukraine for January - April 2019", available at: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/infografika/2019/soes/soes_04_2019.pdf (Accessed 1 Oct 2020).
9. Informatsijno-analitychnyj portal APK (2019), "Tax rates", available at: <https://agro.me.gov.ua/ua/napryamki/finansova-politika/opodatkovannya-v-apk/stavki-podatkov> (Accessed 1 Oct 2020).
10. Tanklevs'ka, N. S. and Yarmolenko, V. V. (2020), "Prospects for adaptation of foreign experience of agricultural insurance in Ukraine", *Ekonomika kharchovoi promyslovosti*, [Online], vol. 12, no. 1, pp. 55-63, available at: doi: 10.15673/fie.v12i1.1669 (Accessed 1 Oct 2020).
11. Tretiak K. V. (2019), "Agricultural insurance: Foreign experience and resources for its implementation in Ukrainian insurance practice", *Efektivna ekonomika*, [Online], vol. 1, available at: doi: 10.32702/2307-2105-2019.1.32 (Accessed 28 Sept 2020).
12. The Verkhovna Rada of Ukraine (2014), The Law of Ukraine "Association Agreement between Ukraine, of the one part, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, of the other part", available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (Accessed 29 Sept 2020).
13. Khoroshun, V. (2019), "Do farmers need state subsidies", *Latifundist*, [Online], available at: <https://latifundist.com/spetsproekt/518-nuzhny-li-agrariyam-gosdotatsii> (Accessed 25 Sept 2020).
14. Shportiuk N. L. and Puhach A. M. (2016) "State management principles of regulating the activities of agricultural enterprises by means of taxation", *Publichne administruvannia: teoriia ta praktyka*, [Online], vol. 2, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Patp_2016_2_17 (Accessed 23 Sept 2020).
15. Shypshanova N. O., Sovschak S. S. and Mel'nyk Yu. V. (2018), "Foreign proof of agricultural insurance and the possibility of its introduction into domestic insurance practice", *Hroshi, finansy i kredyt*, [Online], vol. 22, pp. 872-876, available at: <http://global-national.in.ua/archive/22-2018/164.pdf> (Accessed 28 Sept 2020).
16. Yurchyshyna S. I. (2017), "Financial component in the system of state regulation of development of enterprises of agro-industrial complex of Ukraine", *Ekonomichnyj analiz*, [Online], vol. 27(4), pp. 118-123, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecan_2017_27%284%29_16 (Accessed 28 Sept 2020).
17. Andrljic, B. Sostar, M. and Bodegrajac, T. (2018), "Impact of E.U. Funding on Rural and Regional Development Management", *Management Economic Engineering In Agriculture And Rural Development*, [Online], vol. 18, no. 2. pp. 17-20, available at: https://bib.irb.hr/datoteka/945955.Andrljic_Sostar_Bodegrajac.pdf (Accessed 29 Sept 2020).
18. European Commission (2020), "Common agricultural policy, available at: https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy/cap-glance_en (Accessed 1 Oct 2020).
19. European Commission (2020), "EU expenditure and revenue 2014 - 2020", available at: https://ec.europa.eu/budget/graphs/revenue_expenditure.html (Accessed 7 Oct 2020).
20. European Commission, the European Investment Bank (2020), "Financial needs in the agriculture and agri-food sectors in Poland", *fi-compass. EAFRD*, [Online], available at: https://www.fi-compass.eu/sites/default/files/publications/financial_needs_agriculture_agrifood_sectors_Poland.pdf (Accessed 5 Oct 2020).
21. European Commission, the European Investment Bank (2020), "Financial needs in the agriculture and agri-food sectors in France", *fi-compass. EAFRD*, [Online], available at: https://www.fi-compass.eu/sites/default/files/publications/financial_needs_agriculture_agrifood_sectors_France.pdf (Accessed 5 Oct 2020).

[compass.eu/sites/default/files/publications/financial_needs_agriculture_agrifood_sectors_France_0.pdf](https://www.fi-compass.eu/sites/default/files/publications/financial_needs_agriculture_agrifood_sectors_France_0.pdf) (Accessed 2 Oct 2020).

22. European Commission, the European Investment Bank (2020), “Financial needs in the agriculture and agri-food sectors in Germany”, fi-compass. EAFRD, [Online], available at: https://www.fi-compass.eu/sites/default/files/publications/financial_needs_agriculture_agrifood_sectors_Germany.pdf (Accessed 1 Oct 2020).

23. Greenville, J. Kawasaki K. and Beaujeu R. (2017), “A method for estimating global trade in value added within agriculture and food value chains”, OECD Food, Agriculture and Fisheries Papers, [Online], vol. 99, OECD Publishing, Paris, available at: <http://dx.doi.org/10.1787/f3a84910> (Accessed 1 Oct 2020).

24. Matthews, A. (2017), “Why further reform of the CAP is necessary?”, CAP reform, [Online], available at: <http://capreform.eu/why-further-reform-of-the-cap-is-needed-now/> (Accessed 22 Sept 2020).

25. M'barek, R. Barreiro-Hurl J. Boulanger P. Caivano A. Ciaian P. Dudu H. Espinosa M. Fellmann T. Ferrari E. Gomez y Paloma, S. Gorrin Gonzalez C. Himics M. Louhichi K. Perni A. Philippidis G. Saltura G. Witzke P. and Genovese G. (2017), “Scenar 2030 - Pathways for the European agriculture and food sector beyond 2020”, Publications Office of the European Union, Luxembourg, [Online], available at: doi:10.2760/887521, JRC108449 (Accessed 25 Sept 2020).

26. European commission directorate-general for agriculture and rural development (2017), “Modernising and simplifying the CAP. Socio-Economic challengers facing agriculture and rural areas”, [Online], available at: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/food-farming-fisheries/key_policies/documents/soc_background_final_en.pdf (Accessed 24 Sept 2020).

27. OECD (2020), “Agricultural Policy Monitoring and Evaluation 2020”, OECD Publishing, Paris, [Online], available at: doi:10.1787/928181a8-en (Accessed 23 Sept 2020).

28. European Commission (2019), “The post-2020 common agricultural policy: environmental benefits and simplification”, Agriculture and Rural Development. European Union, [Online], available at: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/food-farming-fisheries/key_policies/documents/cap-post-2020-enviro-benefits-simplification_en.pdf (Accessed 27 Sept 2020).

Стаття надійшла до редакції 20.10.2020 р.